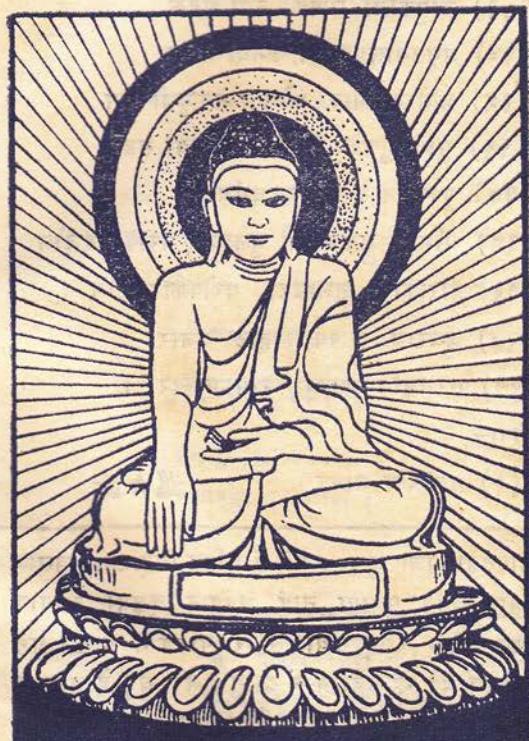

नमो तस्य भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

आनन्द भूमि

THE ANANDABHOOMI
(BUDDHIST MONTHLY)

(आनन्दकुटी विहारमा स्थापित बुद्धको प्रतिमा)

एक प्रतिको ३।
वार्षिक प्राहक शुल्क ३०।
आजीवन ग्रा. शुल्क ३००।

अनालापुही

बुद्धसम्वत् २५३२

नेपालसम्वत् ११०८

वर्ष १६

ज्येष्ठपूर्णिमा

अनला थ्व

अंक २

विक्रमसम्वत् २०४५

1988 A. D.

Vol. 16

ज्येष्ठ

May

No. 2

आनन्दभूमि

प्रधान—सम्पादक

भिक्षु अश्वघोष

फोन नं. २-१५०२०

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य

फोन नं. ६-१२८५५

ध्यावस्थापक तथा प्रकाशक

भिक्षु मैत्री

सदस्य—सचिव

आनन्दकुटी विहारगुठी

फोन नं. २-२४४२०

पत्रव्यवहार

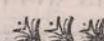
आनन्दभूमि

प.ब.नं. ३००७

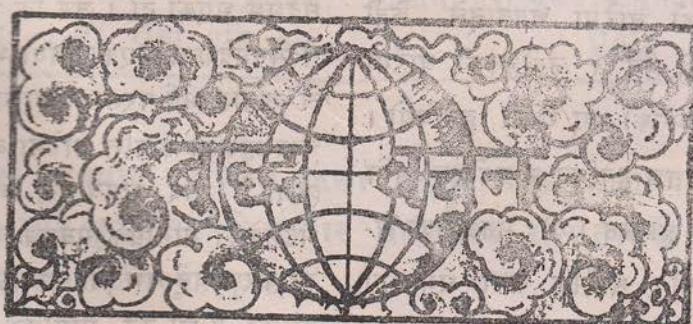
सचयस्मृ, काठमाडौं।

महावरग विनयपिटकदाट—

“चरथ भिवखवे चारिकं बहुजन हिताय
बहुजन सुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय
हिताय सुखाय देव मनुस्सानं देसेथ भिवखवे
धर्मं आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानं
कल्याणं सात्थं सव्यञ्जनं केवल परिपुण्ण
परिमुद्रं ब्रह्मचर्चियं पकासेथ”

मिथुहरू ! बहुजन हितको लागि, बहुजन सुख-
को लागि, विश्वमायि दयाको लागि, देव र मनुष्यहरूको
हित, सुख र कामको लागि संचार गर । मिथुहरू
आरम्भ, मध्य र अन्त्य समयसम्म कल्याण हुने धर्मको
अर्थ र माव सहित उपदेश दिएर सम्पूर्ण परिणुदि
ब्रह्मचर्च (धर्म) को प्रकाश गर ।

बलवान् युवक भएर पनि अल्सी भई उद्योग गर्ने समयमा उद्योग गर्दैन भने त्यस्ताले
उच्च आकांक्षा रहित भएर प्रज्ञाज्ञान प्राप्त गर्ने सबैदैन ।

भगवान्‌सँग आनन्दको प्रार्थना

- आचार्य डा० भिक्षु अमृतानन्द

यो कुरा आयुष्मान् आनन्दले पनि सुन्नुभयो, “भगवान्‌ले ‘काशी कोशलादि,... सबै प्रदेशमा बस्ने, परलोक भइसकेका उपचारकहरू अमुक, अमुकस्थानमा...उत्पन्न भए भन्ने व्याकरण गर्नुभएको छ- ५० भन्दा बढी, ... निश्चित सम्बोधिपरायण भए । यस कुराबाट नातिकाका परिचारकहरू ... प्रीति सौमनस्यानुभवी भए’ ।”

त्यसपछि आयुष्मान् आनन्दको मनमा यस्तो लाग्यो—“यी मागधिक परिचारकहरू पनि दीर्घकालसम्म बुद्धधर्ममा परिचित थिए; जो परलोक भइसके ती दीर्घकालसम्म बुद्धधर्ममा परिचित अङ्ग मगधका परिचारकहरू-त्यस्ता फल प्राप्तगर्नेहरू-कोही छैनन् जस्तो लाग्छ । तिनीहरू पनि बुद्धधर्म तथा सङ्घप्रति प्रसन्नभई शील परिपूर्ण गर्ने भएका थिए जो परलोक भइसके । यिनीहरूको बारेमा भगवान्‌ले केही व्याकरण गर्नुभएको छैन । उनीहरूको बारेमा पनि व्याकरण गर्नुभएको भए राम्रो हुनेथियो । यसबाट धेरैजना प्रसन्न हुनेथिए र उनीहरू पनि सुगतिमा जानेथिए होलान् । यी मगधराजा सेनीय बिम्बिसार पनि धार्मिक तथा धर्मराजा थिए । ब्राह्मण गृहयति, नैगमत्रासी र जनपदवा-

सीहरूका हितैषी थिए । मानिसहरूले बिम्बिसार राजाको बारेमा बयान नै गरेका थिए—‘हाम्रा राजा जनतालाई सुखी बनाई परलोक भए । त्यस धार्मिक धर्मराजाको राज्यमा हामीहरू कुशल तथा सुखपूर्वक बस्दथ्यौ ।’ सो राजा पनि बुद्ध धर्म तथा सङ्घप्रति प्रसन्नभई शील परिपूर्णकारी भए । अब मानिसहरू, भन्दछन्—‘मरणकालसम्म पनि मगधराजा सेनीय बिम्बिसार भगवान्‌के गुणगान गरी परलोक भए ।’ उनी पनि व्यतीत-भई परलोक भइसके जसको बारेमा पनि भगवान्‌ले कुनै व्याकरण गर्नुभएको छैन । उनको बारेमा पनि व्याकरण गर्नुभएको भए राम्रै हुनेथियो; जुन कुरा सुनी धेरै मानिसहरू प्रयत्न हुन सक्थे र त्यसको कारणले सुगतिमा पनि पुग्नसक्थे । भगवान्‌को सम्बोधि पनि मगधदेशमे भएको हो । जब कि भगवान्‌को सम्बोधि नै मगधदेशमा भएको थियो भने, किन भगवान्‌ले व्यतीत भई परलोक भएका मागधिक परिचारकहरूको उत्पत्ति बारेमा व्याकरण गर्नुभएन होला ? यदि भगवान्‌ले व्यतीतभई परलोक भइसकेका मागधिक सेवकहरूका उत्पत्ति बारेमा व्याकरण गर्नु नभएमा मागधिक सेवकहरू दुःखी हुनेछन्, दुःखी हुने मायधिक परिचारकहरूका-

निमित्त भगवान्‌ले किन व्याकरण गर्नुभएन होला ?”

ऐसै वसी यस्तो बिचार गरिरहनुभएका आयुष्मान् आनन्द, रात वितिसकेपछि विहान सबैरे उठी, जहाँ भगवान् हुनुहुन्थ्यो त्यहाँगई भगवान्‌लाई अभिवादन गरी एक छेउमा बसे । एक छेउमा बसेका आयुष्मान् आनन्दले भगवान्-सँग यस्तो बिन्ति गर्नुभयो—

“भन्ते ! मैले सुनें कि— भगवान्‌ले ‘काशी, कोशल ... आदि सबै प्रदेशमा बस्ने, व्यतीतभई परलोक भइसकेका उच्चारकहरू अमुक, अमुकस्थानमा उत्पन्न भए’ भन्ने कुरा व्याकरण गर्नुभयो— ५० भन्दा बढी,...६० भन्दा बढी,... ५०० भन्दा अधिक ... निश्चित सम्बोधिपरायण भए । यसबाट नातिकाका परिचारकहरू खुशी तथा प्रफुलित भई प्रीति सौमनस्यानुभवी भए । भन्ते ! यी मागधिक परिचारकहरू पनि दीर्घ-कालसम्म बुद्धधर्ममा परिचित थिए जो व्यतीत-भई परलोक भइसके । ती दीर्घकालसम्म बुद्धधर्ममा परिचित, अज्ञ मगधका परिचारकहरू— त्यस्ता फल प्राप्तगर्ने कोही छैनन् जस्तो लाग्छ । तिनीहरू पनि... सुगतिमा जाने बिए होलान् । यी मगधराजा सेनीय बिम्बिसार पनि धार्मिक तथा धर्मराजा थिए... । सो राजा पनि बुद्ध,

धर्म तथा सञ्चाप्रति प्रसन्नभई शील परिपूर्णकारी थिए । अङ भानिसहरू भन्दछन्— ‘मरणकाल-सम्म पनि... भगवान्‌कै गुणगान गरी परलोक भए ।’ उनी पनि व्यतीतभई परलोक भइसके; जसको बारेमा पनि भगवान्‌ले कुनै व्याकरण गर्नुभएको छैन । उनको बारेमा पनि व्याकरण गर्नुभएको भए राम्र हुनेथियो; जुन कुरा सुनी धेरै मानिसहरू ... सुगतिमा पनि पुग्नसब्ये । भगवान्‌को सम्बोधि पनि मगधदेशमै भएको थियो । जबकि भगवान्‌को सम्बोधि नै मगधदेशमा भएको थियो भने, किन भगवान्‌ले व्यतीतभई परलोक भएका मागधिक परिचारकहरूको उत्पत्ति बारेमा व्याकरण गर्नु नभएको ? यदि भगवान्‌ले व्यतीतभई परलोक भइसकेका मागधिक सेवकहरूका उत्पत्ति बारेमा व्याकरण गरिदिनुभएन भने मागधिक सेवकहरू दुःखी हुनेछन् ; दुःखी हुने मागधिक परिचारकहरूका-निमित्त भगवान्‌ले किन व्याकरण गर्नु नभएको होला ?”

‘मागधिक परिचारकहरूका बारे भगवान्‌को अगाडि यति कुरा सुनाई आयुष्मान् आनन्द आसनबाट उठी, भगवान्‌लाई अभिवादन तथा प्रदक्षिणा गरी फर्केर जानुभयो ।

॥४॥

“पढेका कुरा सदुपयोग गर्नुपर्छ । पढेका ज्ञानले आफ्नो जीवन सफल पानै प्रयत्न गर्नुपर्छ । जाने बुझेर ज्ञानको भण्डार बोकिमात्र रहेर त्यसको प्रयोग राम्ररी भएन भने पढेको जानेको निरर्थक हुन्छ ।”

— संघराजा, थाइलेण्ड

हिंदू बुधे जाते सक्यमुनि

- भिक्षु सुदर्शन

नेपाल अधिराज्यभित्र निगिलहवा, गोटिहवा र लुम्बिनीमा गरी तीन भिन्न भिन्न ठाउँहरूमा अशोक स्तम्भहरू पाइएका छन् । निगिलहवामा अशोक स्तम्भ दुई टुक्रा रूपमा परिरहेको छ जसमध्ये एउटामा अशोकको अभिलेख छ र अर्कोमा रिपुमल्लको नाउँ कुँडिएकोछ । गोटिहवाको खडा अवस्थाको शिलास्तम्भको अवशेष स्तम्भमा कुनै अभिलेख छैन ।

लुम्बिनी स्थित शिलास्तम्भ आफ्नो मूल थलोमा नै खडा अवस्थामा छ र अक्षत अवस्थाको अभिलेख सहितको छ । यो शिलास्तम्भ भेटिँदा उन्नाइसौं इस्त्री शताब्दीको महत्तम पुरातात्विक उपलब्धि मानेको छ र यसका धेरै कारणहरू छन् । बुद्धको जन्म, सम्बोधि-प्राप्ति तथा तयागतको महापरिनिर्वाणको पवित्र स्मृति दिने वैशाख पूर्णिमाको सन्दर्भमा केही यसका विशेषताहरूका बारेमा विचार गर्ने यस लेखको उद्देश्य छ ।

लुम्बिनी स्थित शिलास्तम्भमा दोहरिएर बुद्धको जन्मको कुरा उल्लेख भएको छ । हिंदू बुधे जाते सक्यमुनीति अर्थात् यहाँ शाक्यमुनि बुद्ध जन्मनुभएको छ र “हिंदू भगव जाते लुम्बिनि गामे उच्चलिके कटे” अर्थात् यहाँ भगवान् जन्मनुभएकोले लुम्बिनी गाउँलाई उद्बलिक गरें यही

लुम्बिनी स्थित स्तम्भको बुद्धको जन्म बारेको उल्लेख हो । हवेनसांगले लुम्बिनीको यस स्तम्भ बारेमा वर्णन गरेर यसको टुप्पाको शीर्षभागमा घोडाको मूर्ति भएको र बज्रपात (कुपिनाग) को कारणबाट स्तम्भ टुकिएको वर्णन गरेता पनि अभिलेख बारेमा केही उल्लेख गरेन जब कि फांग चिह्ने स्तम्भको वर्णन विषय बुद्धको जन्मसँग सम्बद्ध भएको छ भन्ने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

वैशाख-पूर्णिमासँग सम्बन्धित बुद्धको जन्म, सम्बावि-प्राप्ति र महापरिनिर्वाणका घटनाहरू मध्येमा यही बुद्धको जन्म सम्बन्धी विवरण नै मौर्यकालीन अभिलेख साक्षि भएको छ र यहाँ एकमात्र यस्ता प्राचीनतम अभिलेख भएको छ किनभने हवेनसांगले देखेको बुद्धको महापरिनिर्वाण सम्बन्धी वर्णन भएको अशोकस्तम्भ अहिले सम्म भेटिएको छैन । न त चार प्रमुख संवेदनीय स्थान मध्येको हवेनसांगले देखेको उहिलो धर्मचक्र प्रवर्तन वर्णनयुक्त ६० फीटको सारनाथको अशोकस्तम्भ नै उत्खननमा पाइएको छैन । सम्बोधि-प्राप्ति बाकी वर्णन भएको अशोक-स्तम्भ बारेमा चिनिया यात्रीहरू मौन छन् र अहिलेसम्म यस्तो स्तम्भ बुद्धगयामा पाइएको पनि छैन । अशोकले आफ्नो अभिषेकको १०

भगवं जाते ” घोषणा गरे, अनि स्वीकारिन लागेकी बुद्ध पौराणिक मर्यादापुरुषोत्तम व्यक्तित्व होइन, अपितु पृथ्वीमा एक दिन विचरण गर्नु भएका, प्राप्त भिक्षान्न ग्रहण गर्नु भएका, वर्षमा एक बार जुलाब गर्नु भएका, कुशीनगरमा अनुपादिशेष निर्वाण पाउनु भएका एक महामानव हुन् ।

शाक्यमुनि बुद्धको जन्मस्थान लुम्बिनी, सम्बोधि-प्राप्ति स्थान बुद्धगया र महापरिनिर्वाण स्थान कुशीनगर हुन् भन्ने कुरा पालि त्रिपिटक, प्राचीन पालि वाङ्मय तथा संस्कृत बाङ्मयबाट प्रमाणित हुन्छ । तर जहाँसम्म मौर्यकालीन शिलाभिलेखको प्रमाण छ, स्पष्ट रूपमा लुम्बिनी स्थित अशोक-स्तम्भले मात्र बुद्धको जन्मस्थलको लुम्बिनि (वर्तमान रूप लुम्बिनी) को नाउँ

प्रमाणित गरेको छ । यसरी वैशाख-पूर्णिमाका दिन घटेका घटनाहरू मध्येमा लुम्बिनि एक स्थानको मौर्यकालीन शिलाभिलेखको प्रमाण साक्ष्य पाउनु पनि ठूलो गौरवको विषय हो ।

वस्तुतः बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीबाट फेरि एकबार शाक्यमुनि बुद्धको ऐतिहासिक महामानवत्वको महत्ता सिद्ध गरे । यसै स्थानमा रहेको शिलास्तम्भ अभिलेखबाट जन्मस्थल लुम्बिनि नाउँ सिद्ध गरे । दुई हजार दुई शय अठतीस वर्ष-सम्म पनि आफ्नो स्थापनाको मूल थलो खडा शिलास्तम्भले उद्घोषण गरे -हिद हिद अर्थात् त्यो यहाँ हो, यहाँ हो, शाक्यमुनि बुद्ध जन्मनुभएको ठाउँ यही हो, भगवं जन्मनुभएको ठाउँ यहीँ हो ।

सम्मिश्रण

“पहिले चैत्य र विहार अलग अलग बनाउने चलन थियो। पाँचौ शताब्दीपछि दुबैको सम्मिश्रण भएको थियो ।”

आद्वाकतिग्रोमसि
रख्येल मसि

परिवेशक
नेपाल लाइट सेन्टर

इन्द्र चौक, काठमाडौं
फोन १४२७४

नयाँ फोन: २२४१७४

भगवं जाते ” घोषणा गरे, अनि स्वीकारिन लागेकी बुद्ध पौराणिक मर्यादापुरुषोत्तम व्यक्तित्व होइन, अपितु पृथ्वीमा एक दिन विचरण गर्नु भएका, प्राप्त भिक्षान्न ग्रहण गर्नु भएका, वर्षमा एक बार जुलाब गर्नु भएका, कुशीनगरमा अनुपादिशेष निर्वाण पाउनुभएका एक महामानव हुन् ।

शाक्यमुनि बुद्धको जन्मस्थान लुम्बिनी, सम्बोधि-प्राप्ति स्थान बुद्धगया र महापरिनिर्वाण स्थान कुशीनगर हुन् भन्ने कुरा पालि त्रिपिटक, प्राचीन पालि वाङ्मय तथा संस्कृत वाङ्मयबाट प्रमाणित हुन्छ । तर जहाँसम्म मौर्यकालीन शिलाभिलेखको प्रमाण छ, स्पष्ट रूपमा लुम्बिनी स्थित अशोक-स्तम्भले मात्र बुद्धको जन्मस्थलको लुमिनि (वर्तमान रूप लुम्बिनी) को नाउँ

प्रमाणित गरेको छ । यसरी वैशाख-पूर्णिमाका दिन घटेका घटनाहरू मध्येमा लुमिनि एक स्थानको मौर्यकालीन शिलाभिलेखको प्रमाण साक्ष्य पाउनु पनि ठूलो गौरवको विषय हो ।

बस्तुतः बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीबाट केरि एकबार शाक्यमुनि बुद्धको ऐतिहासिक महामानवत्वको महत्ता सिद्ध गरे । यसै स्थानमा रहेको शिलास्तम्भ अभिलेखबाट जन्मस्थल लुमिनि नाउँ सिद्ध गरे । दुई हजार दुई शय अठतीस वर्ष-सम्म पनि आफ्नो स्थापनाको मूल थलो खडा शिलास्तम्भले उद्घोषण गरे – हिद हिद अर्थात् त्यो यहाँ हो, यहाँ हो, शाक्यमुनि बुद्ध जन्मनुभएको ठाउँ यही हो, भगवं जन्मनुभएको ठाउँ यही हो ।

सम्मिश्रण

“पहिले चैत्य र विहार अलग अलग बनाउने चलन थियो। पाँचौ शताब्दीपछि दुबैको सम्मिश्रण भएको थियो ।”

नयाँ फोन: २२४१७४

बुद्ध र धर्म

- कल्याणमित्र सत्यनारायण गोयनका

जब कोही व्यक्ति सम्यक् सम्बुद्ध बन्दछन्, चाहे त्यो व्यक्ति सिद्धार्थ गौतम होस् वा अरु कोही उसले कशापि कुनै सम्प्रदाय स्थापना गर्दैनन् उनले शुद्धधर्म नै मानिस-हरूलाई सिकाउँचन्। शुद्ध धर्म मतलव प्रकृतिको त्यो नियम जुन सर्वमाथि एक समान लागू हुन्छ, जसले कसैसंग पक्षपात गर्दैन, विश्वमा कुनै बुद्ध बनोस् या नवनोस्, यो नियमले संघै आफ्नो काम गरिने रहन्छ तर जब कुनै व्यक्ति बुद्ध बन्दछन् त सब्यं अनुभव गरेर यो नियमलाई जानिलिन्छन् र दुःखी प्राणीहरू जो यसलाई बिसेर बसेका थिए तिनीहरूलाई सम्झाउँच्छन्। धर्म धारण गर्ने प्रेरणा र उपाय बताउँच्न्। कालान्तरमा मानिस अनुभूतिद्वारा बुझन सकिने यो नियमलाई विसिद्ध र त्यस शिक्षालाई मात्र मावावेश वा बुद्धिविलास को विषय बनाइलिन्छ। तब यसेबाट भिन्दामिन्दे सम्प्रदायको जन्म र संगठन हुन थाल्छ।

मगवान् गौतम बुद्धको जीवनकालको एक घटना - त्यसबेला जानुश्रोणी नामको एउटा अत्यन्त धनी ब्राह्मण श्रावस्तीमा रहन्थे। आफू धनी छु मन्ने देखाउनको लागि त्यसले कहिले काहीं आपनो वैभवको प्रदर्शन गर्ने गरेको हुन सक्छ। एक पटक त्यो ब्राह्मण अति नै मूल्यवान् र आकर्षक रथमा बसेर नगरमा घुम्न हिँड्यो। मानिसले देखेकि उसको रथमा दुई उज्याला सेता घोडा थिए। रथ

पनि उज्यालो सेतो र उसको सारा सजधज पनि उज्यालो सेतो। र स्वयं जानुश्रोणी पनि उज्यालो सेतो वस्त्र र जुता लगाएका थिए।

यो दृश्य देखी मानिसले भन्न थाले - 'कस्तो राओ रथ मानो ब्रह्मायान नै पृथ्वीमा उत्रेर आएको हो।'

मिशाटनको लागि आएका मिशु आनंदले यी सब देखी, सुनी, कर्को जेतवनमा पुगेपछि मगवान्-संग गएर सोधे - "मन्ते मगवान्! बुद्धहरूका धर्म-शिक्षामा ब्रह्मायानको के व्याख्या छ?"

मगवान्ले भन्नुमयो - "यो जो आर्य अष्टांगिक मार्ग छ, यही नै ब्रह्मायान हो, यही धर्मयान हो, यही सर्वोत्तम संग्राम विजय हो।"

सम्यक् सम्बुद्ध आर्यअष्टांगिक मार्ग नै सिकाउँच्न्। शील, समाधि र प्रज्ञाको सार्वजनिक मार्ग। यही धर्मयान हो। यही ब्रह्मायान हो। यद्यी यान (खट) मा बसेर, साधक आर्बमार्गको यात्रा गर्दछन्। आफ्नो मित्रका तीन दुश्मन राग, द्वेष र मोहमाथि प्रहार गर्दछन्। उसमाथि विजय प्राप्त गर्दछन्। समाप्त गरिदिन्छन्। र यस सर्वोत्तम संग्राम-विजयद्वारा मुक्ति, मोक्ष, निवाणिको अन्तिम लक्ष्यमा पुर्दछन्। ब्रह्मायान वा आर्यअष्टांगिक मार्ग यही हेतु हो।

आपनो साढ़े तीन हातको शरीरमा तन र मनको प्रपंचलाई समतापूर्वक यथामूल निरीक्षण गर्दै साधक आपनो दर्शनको सम्यक गर्दछन् । यस्तै प्रकार आपनो चिन्तन मननलाई, आपनो बाचिक कर्मलाई र आजीविकालाई सम्यक पार्दछन् । ऊ आपनो पुरुषार्थलाई, सजगतालाई र समाधिलाई सम्यक बनाइलिन्छ । आर्य मार्गका यी आठ अंगहरूलाई सम्यक गर्दै ऊ आपनो मित्रको राग, द्वेष र मोहलाई जडेखि नै उखेली अर्थाकिदिन्छन् ।

यस्तो धर्मयानमा चढेर कोही पनि व्यक्ति संग्राम विजयी बन्न सक्छ र जीवनमुक्त अर्हतको त्यो अवस्था-सम्प पुरुदछ जहाँ उल्लासमय चित्तले यो घोषणा गर्न सकिन्छ कि—“ विक्खीणो जाति संसारं नात्थिदानी पुनः अभव । ” मेरो भव संसार नष्ट भयो । अब मेरा केरि जन्म हुँदैन ।

धर्मयानमा यात्रा गर्ने व्यक्ति जो सुकै हुन सक्छ । सारिपुत्र ब्राह्मण होस् अथवा अनिरुद्ध क्षेत्रिय होस् वा भद्रिय, वैश्य होस् अथवा उपालि नाउ होस् वा मुनीत पोडे होस् वा सोपाक चंडाल होस् अथवा अगुलिमाल हत्यारा होस् वा अम्बपाली वेश्या होस्, हरेको लागि धर्मयान त्यही हो । आर्यअष्टांगिक मार्ग त्यही हो जसले हरेकलाई वीतद्वेष र वीतमोह बनाएर मोक्ष अवस्थासम्प पुन्याइदिन्छ, अलिकति पनि भेदभाव गर्दैन ।

भगवान् बुद्धले यस धर्मयानको विस्तृत व्याख्या गर्दै मनुष्यो— “ यस्तो छ यो धर्मयान जसमा श्रद्धा र प्रश्ना धर्म संघै जुडिरहन्छ । लज्जा जसको दंड हो जसको मनु जसको लगाम हो र स्मृति (सजगता) जसको रक्षक सारथी हो, शील जसको सजावट हो, ध्यान जसको लक्ष्य हो, वीर्य (पुरुषार्थ) जसका चक्र हन्, समता र समाधि

जसको धुरी हो, निस्कामता जसको चंशेवा हो, अद्वैष अहिंसा विवेक जसका अस्त्र-शस्त्र हुन् । सहिष्णुता जसको गद्दा हो जो योगक्षेमको लागि निश्चित छ ।

वीर पुरुष स्वयं यस्तो धर्मयान बनेर सारा लोकबाट पार भएर जान्छ । यही नै उसको परम जय-विजय हो । ”

यस विशुद्ध धर्मयानमा न कहाँ केही कर्मकांड छ, न कुनै पूजापाठको विधि-विधान, न कुनै अंदमक्तिको भावावेश, न कुनै जातिपातिको जंजाल, न कुनै छूटाल्टुको रोग, न कुनै वर्ष-गोल वा उँच-नीच को भेदभाव, यसमा न कुनै साप्रदायिक मान्यता न कुनै कल्पनाजन्य दार्शनिक मान्यताको भूल-भुलेया । न कुनै ऋत-उपवासको अतिचर्या न कुनै भेषभूषा वा वाहिरी आडंबरको मिथ्या प्रदर्शन छ । स्वच्छ साधनाको धर्मयान हो यो ।

दुःखी प्राणीलाई भव दुःखबाट मुक्ति दिलाउन नै सबै बुद्ध शुद्ध, स्वच्छ श्वेत धर्मयान दिन्छन् । तर समय वित्तै गएपछि मानिस संप्रदायमा उल्जन्नन्दन् । धर्मयान त छुटेर यसको ठाउँमा सांप्रदायिक यान प्रमुख बन्न जान्छ । जस्तै हीनयान, महायान, बज्रयान, तन्त्रयान, मंत्रयान, यन्त्रयान; सिद्धयान, सहजयान आदि आदि ।

यी सबै यान आपनो आपनो संप्रदाय-त्रिशेषसँग कुनै संप्रदायसँग जुडेर रहेदैन । यो त सबैको लागि हुन्छ ।

आजको परिवेशमा चाहे कोही हिन्दू या मुस्लिम, जैन होस् वा बौद्ध, सिक्ख होस् वा पारसी, इसाई होस् वा यहूदी शुद्ध धर्मयान धेरै सजिलोसँग अपनाउन सक्छ र निश्चय नै नितांत दुःख विमुक्त हुन सक्छ ।

यसले सांप्रदायिक जंजालबाट मुक्ति पाएर शुद्ध धर्मयान अपनाएर र आपनो स्वस्ति मुक्ति प्राप्त गर्न बाझ्नीय छ ।

(अनु० रीना)

बुद्ध-वन्दना

-गणेशप्रसाद श्रेष्ठ

शान्तिका अग्रदूत तिमी हो
हो तिमी महा-मानव पनि,
कहिल्ये नमेटिने वस धर्तीका
अमर ज्योति हो बुद्ध तिमी ।

सत्य अहिंसाका पाठ पढाई
शान्तिमार्ग देखाइदियो,
सेवा नै हो परेमो धर्म
भन्ने भाव जगाइदियो ।

अन्धकारमा गुम्सिरहेका
नेत्र भइकन अन्धा बनेका,
मानव सबको उद्धार हुने
मूल मंत्र पढाइदियो ।

उपदेश तिम्रे बुझेर हामी
सत्य पथमा लाग्न सक्छी
यी सब केवल अनित्य जानी
निवरणमार्ग खोजन सक्छी ।

स्वार्थी नबनौं

-सुमनादेवी शास्त्र

चैद्युर

मनको फूल फुलाउन
स्वच्छ हृदयले सोचौं,
हामीले केही गर्नु छ
त्यसैले स्वार्थी नबनौं ।

प्रपञ्चको हिलोले दुःखित
यो हाम्रो जीवन हो,
भगवान् सर्वज्ञबाट
अमूल्य उपदेश दिएको छ ।

त्यसैले कमलरूपी
फूल भएर बाँच्न अनि
बचाउन हामीले सिकौं
त्यसैले स्वार्थी नबनौं ।

तृष्णा नै दुःखको
मूलकारण जानी त्याङ्नु छ
हामीले वसलाई
त्यसैले स्वार्थी नबनौं ।

धर्मपद र त्यसको महत्व

— श्रामणेर धर्मसूति श्रीलंका

वर्तमान समाजमा वर्तमान बौद्ध जनताहरू-लाई भगवान् बुद्ध र उहाँको बारेमा कुनै ठीक अवबोध र ज्ञान नभए क्षेत्र। त्यसैले उनीहरू बौद्ध भए पनि विविध विश्वास, मत मतान्तर-हरूमाथि अन्धविश्वास लगाई त्यस अनुसार भौतिक सुखको बाटोमा लागी बुद्ध धर्मबाट लिनु पर्ने जुन गुणधर्म छन् ती सबै विसिरहेका छन्।

त्यस्ता बौद्धहरूलाई मात्र होइन अरु धर्म-बलम्बीहरूलाई पनि संक्षिप्तमा भमूँ भने सबै-लाई एक क्षेत्र उपयोगी हुने यस बुद्धधर्मको बारेमा केही ज्ञान हासिल गराउन आज बौद्धहरूको हातको किताब (Pocket book) जस्तो भएको धर्मपदले दिलाउने ज्ञान हाम्रो जीवनमा कत्तिको महत्वपूर्ण हुँदोरहेछ भन्ने त्यस किताब प्रयोग अथवा परिशोलन गरेमा बुझिलिन सकिन्द्य।

धर्मपद सूत्रपिटकको खुदक निकाएको पन्थवटा ग्रन्थहरूमध्ये दोस्रो किताब हो। बौद्धहरूको हातको पुस्तक ऊँ भाविता हुने यो धर्मपद गाथा ४२३, कथावस्तु २६६ र वग २६ ले परिपूर्ण छ। अनेक ब्रकारले गरेका विविध देशनाहरूबाट उलिखित गरिएका धर्म-गाथाहरूले भरिएका यस पुस्तकमा त्रिपिटकमा

विस्तार भएका सबै धर्मका कुराहरू भित्रिएका हुनाले बुद्धधर्मको सार भनी बुझाइदिए गलत हुँदैन होला। त्यसैले हिन्दूहरूलाई 'भगवद् गीता' र किस्चियानीहरूलाई 'बाइबल' जतिको महत्वपूर्ण छ त बौद्धहरूलाई पनि धर्मपद त्यतिको अथवा त्यो भन्दा पनि बढी महत्वपूर्ण हुनुपर्दछ। त्यसको कारण हो, भगवान् बुद्धले सकल प्राणी-हरूको हित, सुख र शान्तिको लागि देशना गर्नुभएका सबै धर्मस्कन्धहरू यहाँ संक्षिप्त र सरल रूपले देखाइदिएको छ।

भगवान् बुद्धले देशना गर्नुभएका सबै धर्म-हरू यस लोकमा बस्ने सबै प्राणीहरूलाई धेरै महत्वपूर्ण हुनाले साथै आ-आफ्नो जीवन सार्थकरूपले बिताउन र अन्तिमरूपमा विमुक्तिको लागि पनि महोपकारी हुन्छ। त्यसैले त्यस्तो उत्तम धर्महरूले भरिपूर्ण भएको यो धर्मपद बौद्धहरूका बीचमा मात्र छैन शिष्टत्वलाई मान्ने र शिष्ट जनताहरूका बीचमा पनि यसरी सम्भाव्य भएको श्रेष्ठ तथा उत्तम धर्मग्रन्थ अरु शायद छैन होला।

धर्मपदको जुन वर्गबाट पनि सिकाउने मानिसको इहलोक-परलोकको सुगतिलाई अथवा राम्रो जीवनको लागि अवश्य हुने सारधर्म हो।

अथवा प्रधान हुने भएको ले, लोभ द्वैषादि क्लेश-हरूबाट अलग भएको पञ्चद्वारबाट भित्रिने राम्रो उद्देश्य वा आशयहरूले गर्दा जनित हुने कुशल धर्मले मन पवित्र अथवा निर्मल हुन्छ । त्यस्तो शुद्ध मनले जे भन्दा वा गर्छ त्यसबाट पाउने कुशल कर्मको कारणले गर्दा कुशल कर्म विपाक वा फल प्राप्त हुन्छ । त्यो पनि कसैले रोक्न सकिँदैन । त्यो कुरा पनि भगवान् बुद्धले सरस उपमाको रूपले देखाइदिएको छ । “मनसा चे पसन्नेन छयाव अतपायिनि” हामीले राम्रो चेतनाले वा पवित्र मनले जुन काम गर्दछौं त्यसबाट पाउने राम्रो फल, कुफल विपाक छायाँ जस्तै उसैसँग उसको पछि जान्छ ।

-★-

यसरी भगवान् बुद्धले पवित्र वा अपवित्र मनले गर्ने राम्रो वा नराम्रो क्रिया अनुसार राम्रो र नराम्रो (पुण्य अथवा पापहरूको) फल पाउनेछ भनी उपमा उपमेयहरूबाट सरलरूपले सामान्य जनताहरूलाई बुझन सकिने गरी स्पष्टरूपले यस धम्मपदमा गाथा सहित विस्तार गरिन्छ । त्यसकारणले नै आज बौद्धहरूमात्र हैन गुणग्रन्थ अन्य व्यक्तिहरू पनि यो धम्मपदको आशयबाट धर्मको बारेमा ठीक, यथा अवबोध र ठीक ज्ञान हासिल गर्नेलाई महोपकारी हुने हुँदा यो धम्मपद आज समाजमा हातको पुस्तक (Pocket book) रै व्यवहार गरिन्छ ।

शरीर

- मिक्षु सुशोभन -

शरीर थव धान जुयागु,
गुति भार जुयाव च्वंगु ।
न्हयाथाय वंसां ल्यू ल्यू वैगु,
न्हयाक्व नके, त्वंके याःसां मगाःगु ॥

क्वेया पंजः थे जुयाच्वंगु,
अभिमान, मृत्यु सुलाच्वंगु ।
गुबललेसंनिसे ज्वनावयाः,
आदि-अन्त काये, मकुगु ॥

न्यागु स्कन्ध मुनाच्वंगु,
पुण्य-पापया थल थुगु ।
कोवियाः गुलितक जुड्गु,
चन्दु वानाः मवैसे मगाःगु ॥

पीजाया पुत्रः थे जुयाच्वंगु,
काय देह नां यानातःगु ।
'जि-जिग' धायेगु छु मढुगु,
अथे नं झीत मदेकं मगाःगु ॥

[नेपालभाषा]

बौद्धभावना क्रम

- आचार्य चन्द्रिम विजे भण्डार

ओलन्दया आम्स्टर्डम नगरया बारे छि
न्यनातःगु है दै । समुद्र सतह स्वयाः क्वेलागु
छगू है जक नगर वा देश थ्व है खः । अयसां
लखं तोमपुडक पःखाः दनाः नहर दयेकाः सु-
रक्षितेगु बालाःगु शहर दयेकाः अन मनूत आन-
न्दं च्वच्वन । भौतिक संसारयात बसे तयेत मनू-
तयःगु मनोबल चिन्तनशक्ति गुलित बःलाः धंगु
थुकि न सी दु ।

भगवान् बुद्ध्या पालेयाम्ह श्रामणेर (मचा-
म्ह भिक्षु) छम्हेस्यां छथाय् गामे वचाच्चंबले
ज्यापु छम्हेस्यां धः दयेकाः गन गननिसं लः
ह्याः बालि ज्यानाच्चंगु खन ।

हानं मेथाय् छथाय् गज्यो गज्योगु सिं चाः
तुइकाः छानाः थःत मा:मा:गु सामान दयेकाच्चं-
म्ह सिंकःमि छम्ह खन ।

अथे हे तु मेथाय् नैयात ह्याउँक छुयाः
थःम्हं धैथे थःत मा:गु सामान दयेकाच्चंम्ह नैकः-
मि छम्ह खन ।

च्वे च्वंगु स्वंगु घटना खनाः व श्रामणेर
मती तलकि ज्यापुं लःयात, सिंकःमि सिंयात थे
नैकःमि नैयात थम्हं धैथे बसे तल धाःसा जि थ्व
मनयात छाय् थम्हं धैथे तये मफै । थे मती

तयाः बौद्ध भावना अभ्यास यानाः व श्रामणेर
थःगु चित्तयात बसे तल । व न्ह्याबले सजग
जुयाः होश तयाः मभिगु कल्पनायात चायेकाः
छखे चीकाः भिगु कल्पना जक मुकाः थःगु मन-
यात बसे तल ।

च्वे न्ह्यथनाहयागु आम्स्टर्डम नगर खंपि
दोछि मनूतसे मस्यूगु खः पालि साहित्ये दुश्याना
च्वंगु दु ।

भगवान् बुद्धं धंबिज्याःगु दु-
योसहस्सं सहस्सेन संगमे मानुसेजिने
एकं च जेय्य अत्तानं सवे संगाम जुत्तमो ।
गुम्हेस्यां लडाइँले दोछि मयाक मनूतयूत
त्याकेगुसिकं थःत थम्हं त्याकेफुगु थःगु चित्तयात
त्याकेफुगु उत्तम जू ।

गुलिसिनं थे न प्रश्न न्यं, चित्त धंगु नं
बसे तय्फैला ? चित्त दुंगुलि हे अनेक कल्पना
वैगु । छुं आशा जुझगु । दुगु इच्छा मदयाब-
नीगु । थ्व चित्तया स्वभाव मखु ला ? थुजाःगु
इच्छायात कीसं बसे तय मफुला ? सत्संगतं व
भिगु शिक्षां मनू भिना बोः धंगु कीसं स्यू । अथे
हे कीगु शरीरया बारे नं बिचाः याये फु ।

छुं चीज अथे तै तयेगु सिवे उकीयात

कल्पना याये धुंकी । मन पिहाँ वनी धैगु हे थव
खः । आःथुलज्वी चित्त एकाग्र छाय् याये माःगु
व चित्तयात छाय् वसे तये माःगु धैगु खः ।

छु छगु भिगु ज्याय् खेलेदुगु योजना छगु
दयेकाः सफल यायेत दृढं संकल्प यानाः उकी हे
संलग्न ज्वी फय्केमाः । मन अस्थिर याये मज्यू,
चंबल ज्वी मज्यू । उखें थुवें छोये मज्यू । मन-
यात न्ह्यावले लगाम तयाः सालाकाये फयेके माः ।
झीत चित्त एकाग्र यायेमाःगु गुबले धाःसा विद्या-
र्थीतिय् आखः ब्वनाच्वनीबले, चित्रकारया तस्वीर
च्वयाच्वनीबले, लेखकया लेख च्वया च्वनीबले,
पसल्याया पसले च्वंच्वनीबले, वक्तां बाख
कनाच्वनीबले, ड्राइभरं मोटर चलेयाना
च्वनीबले, मिसाते जाथुया च्वनीबले, दुरु

सुका च्वनी बले, होश तयाच्वने फयेके माः ।
चित्त एकाग्र यानाच्वनेगु धयागु हे न्ह्यावले होश
तयाच्वनेगुयात धाःगु खः । चित्त एकाग्र यायेगु
धैगु भियाय् ज्वीमाः । भौचां छुँ लाइ बले नं
चित्त एकाग्र जू । खुँ खुइ त्यनी बले नं, ब्वहलं
न्या लाइबले नं चित्त एकाग्र जू । थुखे छकः नं ध्यान
तयेमाः । करपिन्त स्यंकेगु एकाग्रता मज्यू धकाः
नं थुइके माः । वास्तविक सत्ययात, यथार्थ खं
थुइका कायेगुपाखे चित्त एकाग्र जुइमाः । व्यावहा-
रिक ज्वीमाः । विपस्सना व सतिपट्टान (स्मृतिप्र-
स्थान) ध्यान भावनाया ज्या हे थव खः कि
यथार्थ खंकेगु, मनं चायेका च्वनेगु । मभिगु ज्यां
तापाना वनेगु अभ्यास हे बौद्ध भावना क्रम खः ।

- X -

पुण्यभूमि नेपाःदे

- कृष्णप्रसाद मानन्धर

झोछे, ये ।

वर्णन याये जि गुलि पुण्यभूमि नेपाःदेयागु
म्हो हे उवी न्ह्याको वर्णन याःसां सुखशान्ति जाःगु ।
मेगु गन दै झीगु देश थें बुद्धया सन्देशं जाःगु
धाये जि ला थव दे रीगू स्वर्गं हे क्वाहां वःगू ॥

उद्यान व बन जंगल अतिकं रमणीयगु
थनया जनपिनि माया पिरति जायाच्वंगु ।
सुख दुःख धैगु छु, इमि सुयां च्यूताः मदुगु
थःगु किस्मतं जोवत हनाः नैच्वंगु ॥

दु थन स्वयम्भू चैत्य व महामंजुश्री थें जाःगु
लुम्बिनी व न्यातपौ नं थन हे रुकःधाःगु ।
शक्तिपीठ दु थन देश्य व्यावक मुनाच्वंगु
श्रद्धा भक्ति दु थनया जनपिनि नित्य पूजा यायेगु ॥

छम्हे जुजु दु । व धर्मूर्वैक राज्य यानाच्चन ।
 अयनं शत्रु धर्मपि दयाच्चवनीगु जुयाच्चन । छको जुजु
 जंगलय् छम्ह मिक्युआथाय् धर्मया उपदेश न्यनेत
 सुनानं मसीक वःगु जुयाच्चन । तर तुदिमान्पि मन्ती-
 तयस् जुजु थये वने त्यंगु सीकाः जुजुधात सुरक्षाया
 लागी जुजु मसीक ल्यूल्यू वनाः सुरक्षा याः वन । जुजु
 उम्ह मिक्युआथाय् थयकाः उपदेश न्यनाच्चन । दकले
 महत्व थः त बोमाः, दकले अपो महत्व वर्तमान समय-
 आत बीमाः, दकले तःधंगु ज्या सत्काय दृष्टि हते
 यायेगु खः । थुकले हे लाक जुजु छम्ह मालां छाती सुया-
 तःस्ह छम्ह मनू वर्वाय वयाच्चंगु खन । व मनुखु जुजु-
 याथाय् थयकाः “महाराज ! अमा यानाच्चियाहुँ ।
 छःपिस जितः छु अन्याय मयाःसां जि छःपित स्वमफु ।
 न्ह्यावले स्थाये मास्ति वश्गु । मौका मालाच्चवनागु नं
 यवव दत । थों वल्ल छःपि थन बिज्याइगु सीकाः
 बोका लाकाः स्थाये धकाः ल्यूल्यू वया तर छःपिनि

सिपाहिँत्यसं जितः मालो सुयाविल । छःपिस जितः
 अमा वियाच्चियात धाःसा जि याउँक सी कइ ।

उथाय् लाक उम्ह मिक्यु जुजुयात धालः— “महा-
 राज ! छःपित वियागु उपदेश छयलेगु चुनीति वया-
 च्चंगु दु । खना छःपिनि तं पिहाँ वल जुइ फु छाय्
 धाःसा व मनू छःपिनि तःधंम्ह शत्रु खः गुम्हसिन छःपिनि
 ड्यान कोयेत तकं प्रयास याःगु खः । तर छःपिसं वत-
 मानयात विचाः याये फयेके माः । न्हापायानातःगु शत्रु
 भावयात मने मतसे वयातक्षमा ल्यु, वयात याउँक सी
 ध्यु ।”

जुजु नं वर्तमान अवस्थायात विचाः याना, द्वेष
 मतसे वयात क्षमा विल । व मनू याउँक सिन वत ।

उकि थः त थे महत्व सुवात नं बी मञ्चू, वर्तमान
 समयथे महत्व बोमाःगु समय मेगु लहु । सत्काय दिट्ठि
 हते यायेगु थे जायु उपाय् थे मेगु शगु ज्याय् महत्व
 बीमञ्चू ।

तःधं चीधं

- हर्षरत्न धाख्वा:

तःधं धायेत धाइम्ह ध्वीमाः
 तःधं ज्वीत थःहे मिनेमा:
 जाते तःधं जाते चीधं
 थुकवं ज्वीमखु तःधं चीधं । १

वैगु ज्वा स्व, वैगु खे स्व
 चाः वाः वैगु बालाक नि स्व
 अले खनावै वैगु दुनुगः
 तःधं चीधं उबलय् तिनि खः । २

छंगु नुगलय् छ हे तःधं
 जिगु नुगलय् जि हे तःधं
 छ जके धायेवं जि जक धायेवं
 ज्वी मखु सुं हे तःधं चीधं । ३

शत्रु मंत्री निम्ह मित्र जुल

- मेघदूत

कोगल महाराजया जःपा लहाः व देपा लहाः
थें जुयाच्चर्पि मंत्री निम्ह दु। धाये बले इपि
मंत्रीत निम्हं जुजुगत स्थल्लाक सल्लाह बीर्पि जुल।
तर मनूते चरित्र विचित्र खः। ईर्ष्णा व द्वेष मनूत
यत वें यानाब्यू। बुद्धि ज्ञा मध्य केवल परस्पर
भेद व लब्धापु यानाः वं वयात, वं वयात स्यकेत
सनी। कोशल महाराजया मन्त्रीत निम्ह अथे
हे जुयाच्चवन। वं वयात, वं वयात क्वफायेत सन। ईः
छम्ह जक थाहाँ बनेत व भिज्वीत सनीगु। मंत्रीत
निम्हसिगु द्वेष चरित्रया बारे जुजुं बांलाक स्यू।
जुजुं न यक्वं कुतः यात इमित मिले यायेत तर
मिले याये मकु। जुजुयात इपि निम्हं मदयेकं
गागः। छुयाये निम्हं लः व मि थें मिले मजूगुलि
जुजुया कपा: स्याः। आखिरे जुजुं भगवान् बुद्धया
पाखें जक थुर्पि मंत्री निम्ह मिले याये कै धंगु
मंत्री तयाः मंत्री पिति बारे थः गु दुखया खं
वस्पोलयात प्वंका बिल।

भगवान् बुद्ध छन्दु मंत्रीया छेँ्य भिज्वाबि-
ज्यात। भोजन धुंका व खः कनाः धयाबिज्यात-
मंत्रोजु, मनूय मने द्वेष भाव दत्तेयात गुव्वले
नं याउँक न्हो वयेके कै मखु। मने शान्ति नं
दैमखु। थः मयोहा लुमंकर्पति तं पिहां वै।
वाकु छो मास्ति वै। बदना काये मास्ति वै।

अले हि क्वानाः म्ह ऊयातुसे चवनी। शत्रुत दत्त-
लेयात पीर व चिन्ता बनी मखू चिन्तां मूक्त मजूगु
जीवने छु आनन्द वै ?धात्येयागु जीवन चिन्ता व
पीर मदुगु व शत्रुया थासे पासापि जक यवव दया-
चवनीगु। द्वेष चरित्रमेसिया मित्र धैपि दै मखु।
मैत्रीं सहगतगु चरित्रम्हेस्या न्हाथाय् वसां पा-
सापि दै। भय त्रास धैगु दै मखु। आनन्दगु
जीवन ज्वी। उकि द्वेष भाव व कोत्र स्वभाव
धयागु जीवने कलंक खः।

भगवान् बुद्धया उपदेश न्यनाः मंत्रीया मन-
क्यातुसे चवनावन। वं बिचाः यात, थों भग-
वान् बुद्ध जितः हे मुक्त ताके यानाः न्याना
बिज्यात। जि व मेम्ह मंत्री मिले मजूगु खं व-
स्पोलं सिल ज्वी। धात्यें खः जि व मेम्ह मंत्री
निम्हेस्या षत्रुतां यानाः मिले मजूयागुलि जुजुया
न सुख मताः। जि नं व मंत्री खन कि वा किरि
किरि न्हे मास्ति वः। अले म्ह हे ऊयातुसे
चवं। मने शान्ति मदु। सिनावने मानिगु छ्व
जीवने छ्याय् वैरभाव तयाच्चवनेगु। न्ह्यावले
नापं चनाःज्या यायेमाः म्ह खनाः छ्याय् वैरभाव
छ्याय् शत्रुता। मय्यल द्वेष भाव तंका छोये माल।
मंत्रीं हे शान्ति दै धकाः बुद्ध धैबिज्याः गु खं
मिलेजू। आवनिसें व मंत्रीनाप द्वेषभाव तयाः

जबी मखुत धकाः मती तसेलि वयो रुवाः यचुसे च्चन, चक्रकना वल । मन याउँसे चंगु पह खने दत ।

वयागु हृदय परिवर्तन जूगु खनाः भगवान् बुद्धं मती तयाविज्यात, मेम्ह मंत्रीया छेँय ध्व हे नापं व्वना वने माल । मंत्रीयात पात्र(गुल्पाः) जवंकाः वस्पोल तथागत मेम्ह मंत्री याथाय विज्यात ।

शत्रुयात व्वनाः भगवान् बुद्ध थःगु छेँय विज्यागु खनाः मेम्ह मंत्री आश्वर्य चाल । भगवान् बुद्धयात लासा लायाः सम्मान पूर्वकं वन्दना यानाः छवे लिवक फेतुत । थुखे बुद्धया पात्र जवनाच्चम्ह मंत्रीया रुवाः न मुसु मुसु काः । निम्हेस्यां मिला ल्वाइ, निम्हं किसिवक न्हिला च्चन । भगवान् बुद्धं मंत्री फैले यानाविज्याइ ।

मंत्रीया महत्वया बारे उपदेश वियाविज्याइ । ईर्ष्या, द्वेषया वेफाइदाया बारे न व्याख्या यानाविज्याइ । अले मंत्रीं धाइ, भो भगवन् थौं छ-ह्यपोल जिथाय छेँय विज्यागु कारण सिल । जितः क्षमा यानाविज्याहै । प्रज्ञा मदुगुलि अशान्ति जुयाच्चन । महत्वाकांक्षाया कारणं पासायात स्थंकेत सना । आः न्हूलं चाल । आवनिसें जिपि निम्ह ल्वाथे मखुत । वयागु तुति जवनाः सालेगु मती तये मखुत ।

अले भगवान् बुद्ध दना विहारे विज्यात । मंत्री निम्हं लः व चिक थे जाःपिलःव दुरुथे मिले जुल । जुजु नं साप लय्ताल । देश छगुलि लय्ताया च्चन । धन्य लः भगवान् बुद्धया चमत्कार धन्य लः भगवान् बुद्धया मंत्री बल ।

-★-

महाकश्यपा महास्थविर पिदन

बुद्धधर्मया मूलगु हा छु खः धैगु सीके मास्तिषःपिगु लागि तःधंगु अवसर कथं धर्मधुर महानायक महास्थविर आचार्य भिक्षु अमृतानन्दया झ्यःगु ल्हाःति पिदंगु 'महाकश्यक महास्थविर' सफु पिदन ।

१. सफु दैगु थाय - येँया आनन्दकुटी विहार, संधाराम भिक्षु तालीम केन्द्र, बुद्धविहार व धार्मिक पुस्तक केन्द्र । धलया हिराकानी सुजिकाः, नागबाहाः व पोखराया लक्की स्टोर्स ।

२. मू - २०१- लकां जक

३. पृष्ठ संख्या - ३६३

Man and Culture in the Buddhist context

- V. A. Kanakdwip

path - of peace today - people and then regarded them as the profound insightens among the Buddhists' world Sariputra was the remarkable personality for the above in the time of Gautama Buddha.

In Nepal, Bhikshu Amritananda can be called the devoted disciple of Buddha now, Likewise, many Venerable Buddhists are having their rightful mind and so can be regarded as Buddha.

Fundamentally, the Buddhists are in a right way because they know the truth of the law of conditionality (the dependent origination which they call प्रतीत्य समुत्पाद) of every thing, Then, there is no controversy for any kind of cause and result, living and dying and the last stage of Nirvana-path is vividly clear to everybody.

Thinking about Buddhism, we think the facts and figures of the noble truth of suffering. To an ordinary man this or that misfortune what he thinks after the birth, decay and death is sorrow But, to a conscious man, it is the fact and figure of the dependent origination. Hence our mind used to be changed in to metaphysical way and we take our in sight conscious mind for every kind of happenings.

Actually, Buddhism has no fanaticism as in with other metaphysical world. Neither it has some such odd promise by the abnormal phenomena. Then, it is clear that a man is the nature of his own deed but not fate, A man can make his fate by his wit and will, There is no magic or superbeing to think to be

Anandabhoomi

yielded for any body's sake. This is then, not a religion but the principle of human beings.

In Buddhism, there are questions of what is what and the answer is the man himself as it says that knowledg is salvation. The word salvation is used here broadly and eventually there is no yan of which believed by the real Buddhists. But, the thing is as we have two sects of Buddhism - i. e. Theravada and Mahayan. The Mahayana sect began to think otherwise and they have their own kinds of thought about Buddhism-but the goal is same to them. Any way, nobody rejected the Hetu doctrine and then there is nothing controversial in its philosophy.

Anyway, Buddhism is apt for the theory of himanism and human beings and the ardent future of Buddhism. It depends on their way of thinking whether this world has to be maintained for world-civilization or not. (?)

The gist of Buddhism in our life is to remain peacefully and to cultivate the cultural society of the most

highly reputed society. Specially, we used to mention about the character of Buddhists as the Buddhist's character and that means the most polite character of a man. Buddhists choose their professions too refraining from the deeds evil doings because they have to maintain the Five Precepts in their whole life.

In Visuddhi Marga, we follow the four absorptions - which is called chatubrahmha Vihara and they are contemplation of Equanimity the development of loving - kindness, compassion and sympathetic joy.

Then there is no alternative need to seek the reality of life and living beings after Buddhism or the Buddhists philosophy.

XX

Do not Worry

When your physical body is sick
do not allow your mind also to
be sick.

सम्पादकीय

अरु धर्मका बीच समन्वयभन्दा आफ आपत्तै धर्मका बीच शाखा वा अंगप्रत्यंगको रूपमा छुट्टिइ-राखेका धर्मका बीचको समन्वय खोजनु नै सबै धर्मको लागि उपयोगी होला । यहाँ पनि बुद्धधर्ममा हाल रहेका प्रमुख दुई यान महायान र थेरवादका बीचको समन्वयको कुरा गर्नु वाच्छनीय नै हुन्छ ।

थेरवाद बुद्धधर्मको शुरूवात हो भने महायान त्यसको विकास हो । शुरुले विकासको कल्पना सही रूपमा गर्न सकेको हुँदैन भने विकासले शुरूलाई विसिसकेकै पनि हुन्छ । यस्तो परिस्थितिमा मध्यस्थता गर्ने विवेकी विद्वजनको काम हुन्छ । यही मध्यस्थता समन्वयको कडी हो । यसै सिलसिलामा बुद्धधर्मका दुई यान भएको कुरालाई ध्यानमा राख्दा मानवको स्वभाव, व्यवहार र वास्तविकतालाई अङ्गाल्नु नै भगवान् बुद्धको मानववादी धर्मको आधार हो भन्ने सिद्ध हुन आउँछ ।

अब भनूँ थेरवाद र महायानको एकमात्र उद्देश्य बहुजन हित र बहुजन सुखको लागि वे ही काम गर्नु गराउनु हुन आउँछ । यसको मतलब पंचशील, चतुरार्य सत्य र आर्यअष्टांगिक मार्ग

नै दुबै यानको मूल उद्देश्य हो । काक यति ही कि यान अथवा बाहन फरक भए छैं विधि विधान मात्र फरक भएको हो । तर कालान्तरमा विधिहरूमा बाहिरिया धर्मको प्रभाव पर्नु र अन्धविश्वास मिसिनु स्वाभाविक नै हो । आज थेरवादमा पनि देशैपिछेको विधिमा फरक पाइन्छ र महायानमा त धेरै विकृति नै घुलमिलिइ-सकिएको छ । थेरवादमा विधि फरक भएपनि धेरै मात्रामा बुद्धधर्मका सूत्रहरूसँग सापेक्ष छ, तर महायानमा सापेक्ष रहेर पनि वास्तविकता टाढिँदै गएको छ । आज ज्ञानविज्ञानले जग बलियो पार्दै आएको विश्वमा दुबैको भूमिका आफ आफ्नो स्थानमा प्रबल नै रहेको भएपनि थेरवादको सरलतालाई कसैले नकार्न सक्दैन । यसैले महायान पराम्पराका विधिविधानलाई संशोधन गरी पंचशील, चतुरार्यसत्य र आर्यअष्टांगिक मार्गलाई विलष्ट विधिविधान रहितगरी आचरण गरेमा समन्वयको केन्द्रविन्दुमा सजिलैसँग पुग्न सकिन्छ । मन्त्र तन्त्र वा योगाभ्यास सही अर्थमा शारीरिक वा मानसिक विकासको लागि हुन सक्छ भने थेरवाद वा महायानमा कुनै भेद रहनेछैन ।

अतः प्रपञ्चवाट टाढा रहेर व्यवहृत गरेमा थेरवाद र महायानमा मात्र गृहस्थता र अनगारिकता अथवा गृहस्थी भेषभूषा र चीवरमा मात्र फकर भई बुद्धधर्मको मर्म रहिरहनेछ भन्ने हामीलाई लागेको छ ।

॥

स्मृति विषय

(नेपाली भाषा)

सार्वजनिक बौद्धसभा

२०४५ वैशाख १९, काठमाडौं-

यहाँको बुद्धजयन्ती समारोह समितिको आयोजनामा भगवान् बुद्धबो २५३२ अ० जयन्तीको रूपमा स्थानीय आनन्दकुटी विद्वारमा वैशाख पूर्णिमाका दिन एक भव्य सर्वजनिक समाको आयोजना भयो ।

भिक्षु महानाम महास्थविरसमक्ष पंचशील प्रार्थनाबाट शुरू भएको त्यस समामा प्रमुख अतिथिको आमनबाट माननीय परराष्ट्र मन्त्री श्वेतेन्द्रकुमार उपाध्यायले आजको बढ्दो तनावपूर्ण स्थिति र युद्धको विभीषिकाबाट छुट्कारा पाउन बुद्धको शान्तिमार्गको महत्व ज्ञन बढेको कुरा बताउनुहुँदै बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनी क्षेत्रको विकासको लागि मित्रराष्ट्रहरू र अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूबाट प्राप्त सहयोगको सराहना गर्नुभयो र श्री ५ अधिराजकुमार ज्ञानेन्द्र दीर्घिक्रम शाहको अध्यक्षतामा गठित लुम्बिनी विकास कोषबाट महत्वपूर्ण कार्य भइरहेको कुरा बताउनुभयो ।

२० मन्दा वढी कूटनीतिक नियोगका प्रतिनिधिहरूको उपस्थिति रहेको त्यस समामा थाइलैण्डका राजदूत सिराजया बुद्ध वैद्यले थाइलैण्डमा बुद्ध जयन्ती तीन दिनसम्म ठूँसो उत्साहका साध उच्चवस्तरमा मनाई

बुद्धका उपदेश स्मरण गरी तदनुरूप व्यवहार गर्ने कुरामा जोड दिईने कुरा उल्लेख गर्नुभयो । त्यसैगरी जापानका राजदूत काजुओकि अरिविले शान्तिका नायक भगवान् बुद्धको जन्म स्थल नेपालले शान्तिक्षेत्र घोषित भई अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति एवं स्थिरतामा योगदान पुन्याइ-रहेको कुराक सराहना गर्नुहुँदै संयुक्त राष्ट्रसंघीय साधारण समाले एशियामा संयुक्त राष्ट्रसंघीय शान्ति तथा निरस्त्रीकरण केन्द्र काठमाडौंमा खोल्ने प्रस्ताव सर्वसम्मितिबाट पारित गरेको कुराको चर्चा गर्नुभयो ।

यसैगरी संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास कार्यक्रमका आवासीय प्रतिनिधि तोसियुकी निवाले लुम्बिनी विकासमा राष्ट्रसघको संलग्नता विगत २० वर्षदेखि भएको हो मन्दै स्व. श्री ५ महेन्द्र तथा संयुक्त राष्ट्रसंघका भूतपूर्व महासचिव स्वर्गीय उथान्तबाट लुम्बिनीलाई ओद्यात्मिक विकासको केन्द्र तथा शान्तिको प्रतीको रूपमा विकसित गर्ने दिशामा भएका उत्साहपूर्ण प्रयासको संस्मरण गरा उनुभयो । त्यसबेला समारोह समितिका अध्यक्ष सुदूधानन्द महास्थविरले बुद्धधर्म नै मानवधर्म हो भन्नुहुँदै बुद्धको उपदेशलाई मनन गरी आजको विश्वको तनावलाई हटाउन सकिनेछ भन्नुभयो । महा सचिव अमृतलाल रजितकारले बुद्धलाई आजको विश्वले शान्तिका नायकका रूपमा चिनेका छन् र आज करीडौं मानिसले बुद्धजयन्ती मनाइरहेका छन् भन्नुभयो ।

सो अवसरमा परराष्ट्रमन्त्री श्वेतेन्द्रकुमार उपाध्यायले यसे उपलक्ष्यमा भएको बौद्ध हाजिरी जवाक प्रतियो-

गितामा प्रथम हुने कन्या माध्यमिक विद्यालय यस्खोलाई शीलड र दोश्रो हुने दरबार हाई स्कूल र तेश्रा हुने कीतिपुर माध्यमिक विद्यालयसाई प्रमाणपत्र तथा बालकुमारी विद्यालयलाई सान्तवना पुरस्कारका साथै प्रथम, द्वितीय र तृतीय हुन सबै विद्यार्थीलाई पुरस्कार वितरण गर्नुभयो । उक्त हाजिर जवाफ प्रतियोगिता समितिका सुवर्ण शाख्यको संयोजकत्वमा धर्मचक्र महाविहार ब्रह्माटोलमा धर्मचक्र तःननि खलःको व्यवस्थापनमा माननीय वाणिज्य, अम तथा समाजकल्याणमन्त्री परयुनारायण चौधरीको प्रमुख अतिथित्वमा भएको थियो ।

अन्तमा धन्यवाद ज्ञापन गर्नुहुन्दै समितिका उपाध्यक्ष कनकमान शाख्यले विश्वलाई नै शान्तिको मार्ग देखाउने गौतम बुद्धको पवित्र जन्मस्थल लुम्बिनीको विकासमा त्यस कोषको राष्ट्रनायक श्री ५ महाराजधिराजबाट सरक्षकत्व बक्सेको र त्यसको अध्यक्षता श्री ५ अधिराज-कुमार ज्ञानेन्द्र बीर विक्रम शाहबाट ग्रहण गरिबक्सेको मा अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा लुम्बिनी विकासको अरू बढी महत्व र गरिमा रहन गएको छ भन्नुहुन्दै आज विश्वमा नै बौद्धहरूको संख्या बढ्दै गइरहेको बेलामा आफ्नै देशमा बौद्धहरूको तथ्यांकमा बौद्धहरूको संख्या घटाई प्रकाशित गरिएको कुरा उचित नमएको हुँदा सही तथ्यांक लिन र प्रकाशित गराउन श्री ५ को सरकारसँग अनुरोध गर्नुभयो ।

उक्त दिन बिहान आनन्दकुठी विहारको प्रतिमास पूर्णिमामा हुने बुद्धपूजाको कार्यक्रम मिक्षु सुबोधानन्द महारथविरबाट धर्मदेशना भई यंचशील प्रार्थना एवं बुद्धपूजा सम्पन्न भएको थियो ।

सो दिनको सावर्जनिक समामा प्रधानमन्त्री मरीचमान सिंह श्रेष्ठले गौतम बुद्धको उपदेशलाई

हामीले चिन्तन र मैननको साथै व्यावहारिक जीवनमा उतार्ने प्रयास गर्न्यो भने हात्रो जीवन अवश्य पनि उज्ज्वल, शान्तिमय र सार्थक हुने कुरा सहित नेपालको धार्मिक सहभ्रस्तित्व र सद्भावनाको परम्परालाई अक्षुण्ण राख्ने भगवान् बुद्धको मैत्रीभाव र शान्ति सन्देशले गहन भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ भन्नुमा अत्युक्ति हुने छैन भनी सन्देश पठाउनुमएको थियो । सोदिन विशेष कार्यक्रम अनुसार बुद्धका आस्थिधातु प्रदर्शन पनि भएको थियो ।

मिक्षु अमृतानन्दबाट धर्मदेशना

२०४५ वैशाख २१, सोलुखुम्बू-

२५३२ ओं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा बुद्धका सन्देशलाई काठमाडौं बाहिर पनि प्रचार प्रसार गर्ने हेतुले मिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविर सोलुखुम्बूमा पाल्नुभएर त्यहाँ धर्मदेशना गर्नुभयो । त्यहाँ आयोजित बौद्धसमाप्ति बौद्धजण्डा र बुद्धका तस्वीरहरू सजाइएका थिए । सो बेला प्रमुख अतिथिको आसनबाट मिक्षु अमृतानन्दले बुद्धका सरल, र ग्रहणयोग्य उपदेशहरूको व्याख्या गर्नुभयो । यस-बाट प्रमावित भई त्यहाँ जनसमूह र विद्यार्थीर्वर्गका विज्ञासालाई वहाँले एक एक गरी पूरा गर्दै बुद्धधर्मका व्यावहारिक कुराहरू बताउनुभयो । त्यहाँ उठेका प्रश्नमध्ये बुद्धको बुद्धत्वप्राप्ति कसरी मयो, अवतारी भनेको के हो भन्ने प्रमुख थियो । अवतारी भनिने लामाहरूले आफु ठूलो भएर अरूलाई शोषण गरेको कुरामा विद्यार्थीहरू ज्यादै उत्सुक र व्यथित रहेका थिए । त्यसबेना बृद्धधर्मका गहकिला अरू कुरा भन्दा पहिले बुद्ध जीवनी नै थाहा पाउनुपर्छ भनी अफूले लेखेको बुद्ध जीवनी पुस्तक उनीहरूलाई प्रदान गर्नुमएपछि त्यो पुस्तक पाउन मानो हारानुद्ध भएको थियो ।

जिल्लापञ्चायतका समाप्तिको समाप्तित्वमा भएको

यस बेला प्रमुख अतिथि सम्माननीय मार्तकप्रसाद कोइरालाले बुद्धधर्म सबैमन्दा विकासशील धर्म हो भन्नुहुँदै भगवान् बुद्धले प्रतिपादन गर्नुभएका पंचशील र आर्यअष्टटाङ्गित मार्गको सिद्धान्त आज सारा विश्वले स्वीकार गरेका छन् र राष्ट्रहरूका बीच शान्ति वाराहरू यही आधारमा ने गरिन्छ अनि यसको अनुसरणले नै बुद्धका करुणा र मैत्रीको उपदेश सार्थक हुम्छ जसबाट विश्वशान्ति स्थापना हुन सक्छ र हाम्रा राजाबाट घोषित शान्तिक्षेत्र प्रस्ताव पनि यही विश्वशान्तिको अनुरूप हो भन्नुभयो । समारतिको आसनबाट ध्रुवनारायणलाल कर्णले भगवान् बुद्धप्रति हृदयदेखि ध्वारा अर्पण गर्दै आजको वैज्ञानिक युगमा बौद्ध धर्मको उपयोगिता रहेको कुरा बताउनुभयो । विराट् बौद्धसंघका सचिव धर्मकुमार हतुवाईले मित्रारप्ति भारतका विद्वान्‌हरू समेतलाई सहभागी बनाई गोष्ठी सम्पन्न गर्न पाएको मा सन्तोष व्यक्त गर्नुभयो । सो गोष्ठीमा धरानका श्रामणेर नामसेन र भिक्षु सुगन्धवाट बुद्धको जीवनी बारेमा आफ्ना मन्त्रव्य प्रकाश पार्नुभएको थियो । त्यस बेला भारतवाट आउनुभएका अतिथिहरूलाई भगवान् बुद्धका मूर्तिहरू उपहार स्वरूप प्रदान गरिएको थियो ।

यस्तै बुद्धनयन्तीको सिलसिलामा बुद्धपूजा र बुद्धमूर्ति सहित शोभायात्राले नगर परिक्रमा-गरिएको थियो ।

रामग्रामस्तूपमा बुद्धपूजा

२०४५ पौशाख १८, रूपन्देही-

यहाँको बुटवलरिधित धर्मोदयसभाको शाखाको

आयोजनामा २५३२ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा नवलपरासी स्थित रामग्रामस्तूपमा बुद्धपूजा सम्पन्न भयो ।

नवलपरासी आदर्श गाउँ पञ्चायतका प्रधानपंचको समापतित्वमा भएको आमसभामा शाखाका अध्यक्षको स्वागतभाषणोपरान्त नुवाकोट सुगतपुर विहार तिशूलीका धर्मरत्न शाक्यले जम्बूद्वीपमा बुद्धको अस्थिधातु चैत्य आठवटा भएको मा नेपाल राज्यमा परेका २ वटा स्तूपमध्ये रामग्राम स्तूप ऐउटा हो जुन फाहियानले दर्शन गर्न आउंदा १०० फीट अग्लो थियो र आज २५ फीट मात्र बाकी छ भन्नुभयो । यसै क्रममा प्रमुख अतिथिको आसनबाट अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका सहस्रचिव एवं काठमाडौं बुद्धजयन्ती समारोह समितिबाट प्रतिनिधित्व गर्नुभएका भिक्षु सुदर्शनले भन्नुभयो-“सम्राट् अशोक र मगधका राजा अजातशत्रुले पनि लिन नसकेहो यस स्तूपको सर्वज्ञताउनाई श्रीजंकाका राजा टुडु-गामिनीको पालामा सोणा भिक्षुले आफ्नो अलौकिक बुद्धिले नाग राजहरूद्वारा सुरक्षित धातुलाई बचनबढ तुल्याई सबै लगेको र टुडु गामिनीले पछि नाग राजाहरूको श्रद्धादेखि प्रमावित भई केही भाग फकौदै व्यथास्थानमा राख्न दिएका थिए । यो रामग्रामस्तूपलाई चिनिया यात्री फाहियान र हुसनसीगले दर्शन गरी प्रमाणित गरेको मात्र हुन पछि ‘डा दो’ भन्ने विद्वान्ले पनि यो स्तूप यही ठाउंभा नै हो भनेका छन् ।”

रामग्रामस्तूपको पूजापद्धि बेवदहपुरी त्यहाँ निर्मित देरीमाई र कल्यामाई मन्दिरहरूमा पूजा गरी बुटवल कर्कोर त्यहाँको पद्मचैत्य विहारमा बुद्धपूजा, जानमाला भजन सहित गोष्ठी सम्पन्न गयो ।

सूचना

बुद्धजयन्ती सम्बन्धी समाचार धेरै बाकी रहेको हुँदा आगामी अंक समाचार अंक गरी प्रकाशित गरिनेछ ।